

Тема: Внутрішньополітична ситуація УРСР в повоєнний період

Мета:

- формувати уявлення про внутрішньополітичну ситуацію в УРСР у перші повоєнні роки;
- проаналізувати соціальний розвиток УРСР у повоєнні роки;
- розвивати увагу, пам'ять, мислення, вміння аналізувати та робити висновки;
- удосконалювати вміння працювати з текстом підручника та Інтернет-ресурсами;
- формувати повагу до історичного минулого України.

Словникова робота (запис в зошит)

КПРС - — комуністична партія Радянського Союзу

Репатріація - повернення в країну осіб, які внаслідок різних причин опинилися на території інших держав.

Буржуазний націоналіст - ідеологічно зумовлений термін, яким ідеологи комуністичного режиму позначали тих, хто виступав за розвиток національної культури, мови, збереження звичаїв, історичних традицій свого народу.

“Ждановщина” - ідеологічна кампанія з переслідування діячів культури і науки в СРСР, інспірована секретарем ЦК ВКП(б) А. Ждановим.

Космополітизм - система поглядів, що передбачає розширення поняття “Батьківщина” на весь світ.

Депортація — примусове виселення народів, етнічних, конфесійних, соціальних та інших груп з місць їхнього постійного проживання з політичних, класових, соціальних, релігійних, національних мотивів.

Спецпоселення — місце примусового утримання депортованих українців і представників інших етносів, яких радянська влада вважала політично небезпечними або ворожими.

1. Особливості внутрішньополітичного життя.

Повоєнна Україна у багатьох важливих відношеннях виявилася дуже відмінною від тієї, якою була раніше. Значно розширились кордони, зросла політична й економічна вага в СРСР, докорінно змінився склад населення і, що найважливіше, **вперше за багато століть всі українці опинилися в межах однієї держави.**

Перегляньте відео за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=r-fd8vWVKbU>

До цих змін прагнули пристосуватися як українське суспільство, так і радянський режим, отож, кроки, спрямовані на це пристосування, становлять головну тему повоєнної історії України. Величезних збитків від воєнних дій та окупації було завдано господарству республіки - крім пограбованих і виведених з ладу тисяч промислових підприємств, було вщент розорено сільське господарство. Руйнувань та занепадів зазнали міста і села України.

У містах люди змушені були жити у землянках, підвалах, зруйнованих будинках тощо. Перетворено на руїни багато лікарень і шкіл, палаців культур і ВУЗів. Люди не мали необхідної їжі, одягу, взуття, білизни. Здавалось, за таких умов відродження господарства - справа багатьох десятиліть, протягом яких СРСР втратить статус великої держави. Але народ був сповнений рішучості якнайшвидше відродити країну.

Насамперед люди ждали відміни колгоспної системи в її кріпосницько-сталінському варіанті. Ще до завершення німецько-радянської війни розпочалося переведення економіки на виробництво мирної продукції. Значно скорочувалася асигнування на оборонну промисловість. Вони спрямовувалися здебільшого на випуск мирної продукції, на відповідне переобладнання промислових підприємств.

2. Ідеологічні кампанії боротьби з “українським націоналізмом” та “космополітизмом”

Повоєнне утвердження сталінського тоталітарного режиму та зміцнення командно-бюрократичної системи виявилися і в різкому посиленні ідеологічного тиску на українську інтелігенцію, насамперед на діячів літератури і мистецтва, науки та освіти. Влада взяла курс на боротьбу з «буржуазним націоналізмом», під яким часто розуміли прояви природного національного почуття з боку представників будь-яких народів, крім російського.

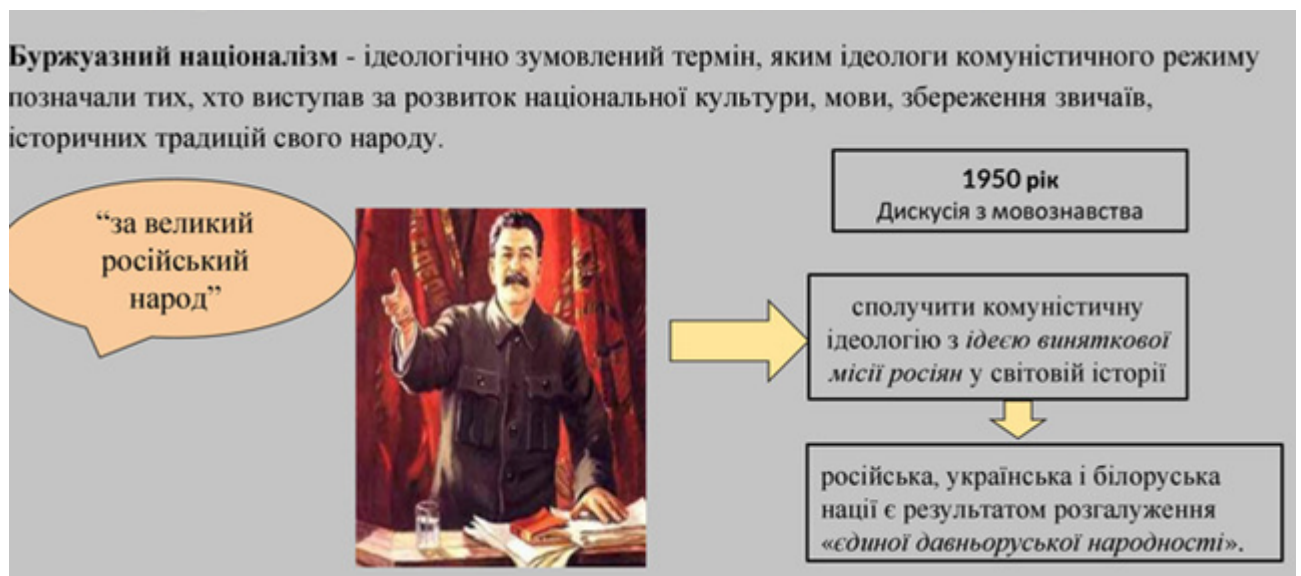
Перші ознаки нової репресивної кампанії з'явилися ще в січні 1944 р., коли Сталін зустрівся в Кремлі з групою українських діячів культури і дав зелене світло відкритому цькуванню кінорежисера і письменника Олександра Довженка за «відхід від засад марксизму-ленізму, український буржуазний націоналізм». Й. Сталін особисто заборонив друкувати та екранізувати його кіноповість «Україна в огні». У перші повоєнні роки антидовженківська кампанія не тільки не вщухла, а й розгорнулася з новою силою, а об'єктами цькування ставали й інші діячі української культури. Багатьох письменників було обвинувачено в українському націоналізмі, відступництві зраді народних інтересів тощо. Їх паплюжили в пресі та на різних зборах, залякували, примушували каятися, принижено випрошувати прощення за «неймовірні помилки». Це спричинило нагнітання істерії, закриття періодичних друкованих видань, заборону літературних та інших творів митців, які «завинили».

Кампанію з наведення «ідеологічної дисципліни» очолював ЦК ВКП(б). Секретарю ЦК Андрію Жданову Сталін доручив приборкати «неслухняних» інтелектуалів. Кампанія була спрямована проти «буржуазної культури» та її носіїв, які нібито зміцнили свої позиції в роки війни, задля піднесення радянської, а насправді – російської культури й науки як альтернативи західній. Фронт ідеологічного наступу був широкий, і жоден загін творчої інтелігенції не залишився поза його дією. Особливої гостроти боротьба за «ідейну чистоту» української інтелігенції набула під час перебування, щоправда нетривалого, Л. Кагановича на посаді першого секретаря ЦК КП(б)У. Дві з половиною години тривав один із його виступів на пленумі Спілки

письменників України у вересні 1947 р., у якому він піддав нищівній критиці І. Сенченка, Ю. Яновського, А. Малишка, М. Рильського.

Наступним за О. Довженком об'єктом цькування став письменник-гуморист Остап Вишня, який незадовго до того повернувся з ГУЛАГу. У статті, опублікованій у газеті «Правда», було зазначено, що його твори ідеологічно шкідливі. Особливі нарікання партійної критики викликали його ліричні «Мисливські усмішки». У 1951 р., невдовзі після Декади української літератури та мистецтва, що пройшла в Москві, у газеті «Правда» з'явилася редакційна стаття «Проти ідеологічних перекирвань у літературі», яка затаврувала вірш Володимира Сосюри «Любіть Україну» (написаний ще в 1944 р.) як «ідейно-порочний націоналістичний твір». Цькували не лише письменників. Наприклад, представниками «антинародного, формалістичного, згубного для радянської музики напрямку» називали українських композиторів Б. Лятошинського, М. Колессу, М. Вериківського та ін.

З ініціативи Сталіна наприкінці 1948 р. розгорнулося гоніння проти так званих космополітів. Так іменували нову категорію «ворогів народу» – інтелектуалів єврейської національності. Ця кампанія негайно поширилася в Україні, де було чимало літераторів і митців цієї національності. Їх називали «безрідними космополітами», «антипатріотами», «низькопоклонниками», що плазують перед реакційною культурою буржуазного Заходу. Пошуки «космополітів» і їх критика були поширені на всі культурні центри республіки та всі сфери літературно-художньої творчості. 1948 р. рішенням політбюро ЦК ВКП(б) як «центр антирадянської пропаганди» ліквідовано Єврейський антифашистський комітет (ЄАК), що в роки війни збирав кошти серед єврейських громад світу на користь Радянського Союзу. У справі ЄАК заарештували 110 осіб, а в 1952 р. винесли смертний вирок 13 особам, зокрема 5 вихідцям з України – відомим єврейським письменникам. У розпалі «чистки» було ліквідовано Кабінет єврейської історії та культури АН УРСР. У цій установі збирали рідкісні видання, фольклорні матеріали, фонозаписи, укладали й досліджували приватні фонди відомих науковців-юдаїстів. Більшість співробітників кабінету зазнали репресій

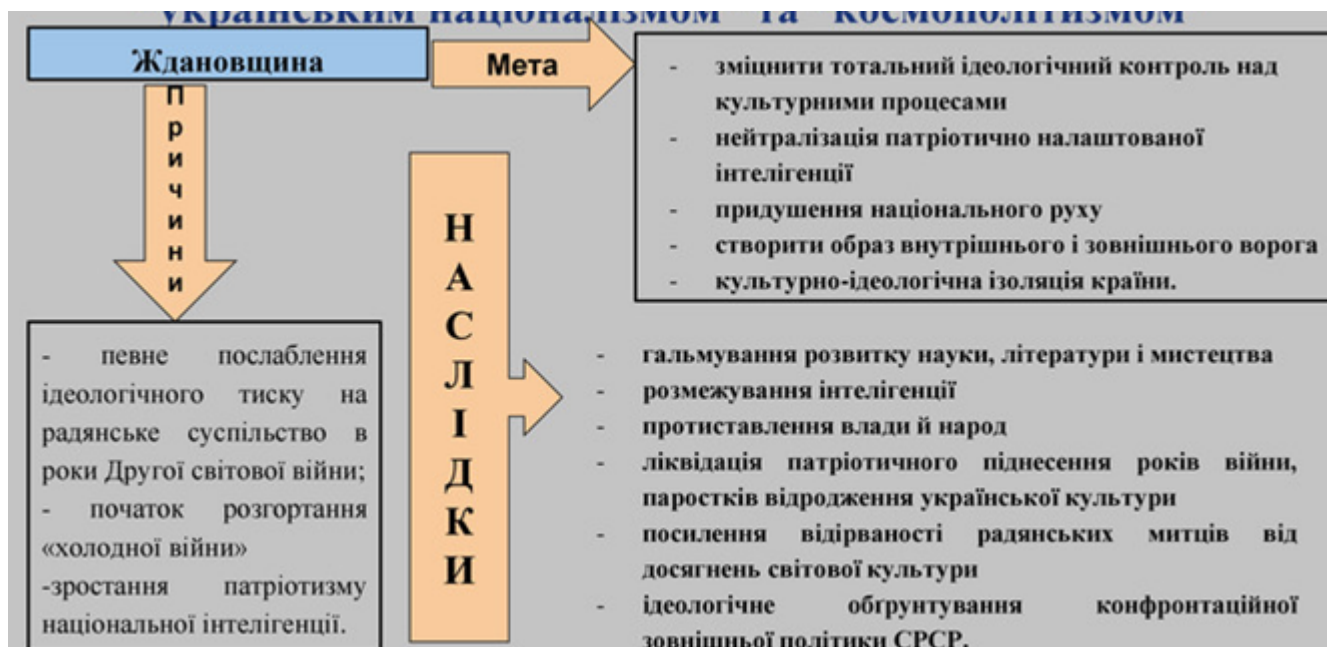

Ждановщина — кампанія посилення партійного контролю за культурним життям СРСР, ідеологічний наступ сталінського керівництва на радянську (у т. ч. укр.) інтелігенцію, переслідування діячів культури, назва якої походить від прізвища секретаря ЦК ВКП(б), близького соратника Сталіна А. Жданова, тривала 1946-1948, інколи називають 1946-1953.

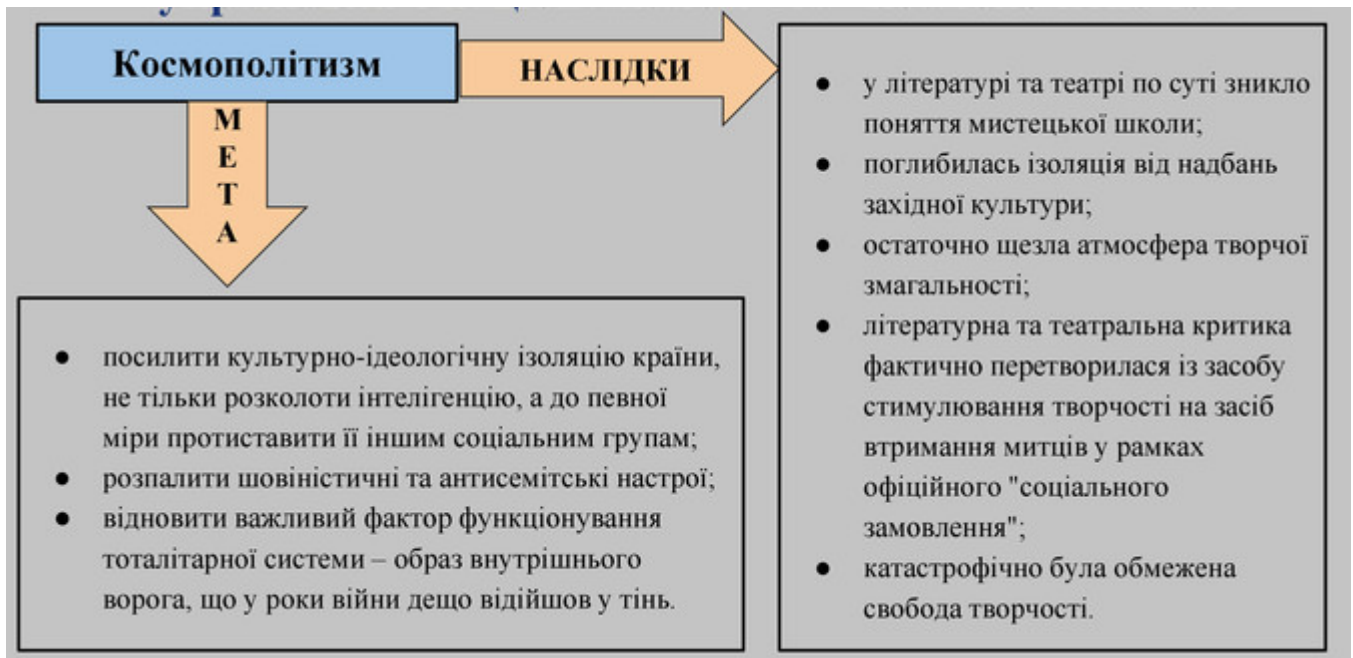
**встановлення жорсткого контролю над
духовним розвитком радянського
суспільства**

Космополітизм (від гр. «громадянин світу») — ідеологія, що проповідує байдуже ставлення до історії своєї Батьківщини, зречення нац. традицій і к-ри, патріотизму, заперечує держ. і нац. суверенітет в ім'я абстрактно витлумачених «єдності людського роду», єдиної держави із «світ. громадянством».

В СРСР - боротьба з «низькопоклонством» перед Заходом, проти «космополітизму». Об'єктом переслідувань були обрані літератори, митці, учені. **Космополіти** - категорія «ворогів народу» – інтелектуалів єврейської національності.

3. Масові депортації (1944-1946)

Одним зі способів репресивної політики радянської влади щодо упокорення західноукраїнських областей стали масові депортації «родин активних учасників ОУН, УПА й УНРА у віддалені місцевості СРСР». Партійні та радянські працівники, каральні органи в кожному районі з березня 1944 р. складали списки родин учасників визвольних змагань, які «підлягали» виселенню. Вивозячи їх у північні та східні регіони СРСР, які в народі отримали назву «табірних», радянську владу турбувало лише одне: щоб особи, яких виселяли, «брали якомога більше одягу та взуття», оскільки від цього залежало їхнє «трудове використання» у спецпоселеннях.

Спецпоселенцям під загрозою кримінального покарання заборонялося залишати поселення. За цим слідували спецкомендатури. Щоб утримувати себе та свої родини, спецпоселенці мусили працювати на місцевих підприємствах, отримуючи за виконану норму харчові пайки. Особливо нужденним було становище утриманців: дітей, хворих, людей старшого віку.

Щоб утримати спецпоселенців від утеч, їх відправляли разом із сім'ями у віддалені від залізничних, водних і шосейних шляхів глухі місцевості обов'язкового поселення. У листопаді 1948 р. Верховна Рада СРСР ухвалила указ, за яким утікачів карали 20 роками каторжних робіт, а за постановою уряду від 6 квітня 1950 р. засланих на спецпоселення протягом 1944-1949 рр. було переселено «у віддалені райони країни навічно». Так радянська влада намагалася убезпечити себе від відродження національного руху з поверненням на Батьківщину українців, які відбули найсуворіші покарання.

Домашнє завдання

1. Опрацювати підручник § 2
2. Скласти короткий конспект